

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhlib.am/>

E-mail: info@artsakhlib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhelibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱԿԱՆ
ՆԱԿԱՆԱԳՐԱՆԷ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

ԳՅԴ ԵՍԿ 07թ

«Ազգ եւ ժառանգություն»
Համահայկական
երիտասարդական
գիտաժողով

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն
Ստեփանակերտ
սեպտեմբեր 26-30, 2006թ.

ՀՀ մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարություն
ԼՂՀ կրթության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարություն
ՀՀ «Երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպման
կենտրոն» ՊՈԱԿ
ԼՂՀ մշակույթի եւ երիտասարդության պալատ

«Ազգ եւ ժառանգություն»
համահայկական
երիտասարդական
գիտաժողով

Սեպտեմբեր 26-30 2006 թ.
Ստեփանակերտ

Գիտաժողովը նվիրվում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության
հռչակման 15-ամյակին

Խմբագրական խորհուրդ

Ս. Խանյան -բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
գիտության վաստակավոր գործիչ

Վ. Բալայան- պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Ա. Մխիթարյան – հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսոր

Շ. Ասրյան- տնտեսագիտության ամբիոնի դասախոս

Լ. Բեգլարյան- տնտեսագիտության ամբիոնի դասախոս

Գրքում զետեղված են սեպտեմբերի 26-30-ը տեղի ունեցած
Համահայկական երիտասարդական գիտաժողովի զեկուցումները

Մեծավ մասամբ բառերն ընկալելիս մենք օգտվում ենք միայն մեր լսողական զգայարաններից մյուս բոլոր զգայարաններին հանգստի ուղարկելով, մինչդեռ բառերի «չերևացող մասերը» ընկալելու համար հենց նրանց օգնության կարիքն ունեինք: Երբ իր բանաստեղծության մեջ Վ. Գակոբյանը արտաբերում է «քար», «առավոտ», «լույս» բառերը, նա ընթերցողից պահանջում է զգայարանների ամբողջական ներկայություն լաված բառերի էության խորքը ներթափանցելու համար.

...և մի հանդուրժեք ոչ մի միջնորդաբառ,

որ չսպանվեն քարը, լույսն ու առավոտը

Ռոբերտ Եսայանը գրում է «Անկրկնելի վիճակներով հաղորդակցվելով ժամանակի հետ բանաստեղծն ավելի է ընդգծում բառի բնավորությունը, որոնք բացահայտվում են ոչ միայն զգացմունքների շիկացման պահին, այլև ողջ ստեղծագործության արարման ընթացքում»: Վ. Գակոբյանի բանաստեղծություններում բառերը պարզապես միջոց չեն հերթական պատկերը, տողն ու ռիթմը ստեղծելու համար, այլ հոգու հանգստության թարգմանիչն են, որոնցում ներդրված լարումը յուրաքանչյուր ընթերցող ընկալում է իր հոգեկան աշխարհի բարձրունքներից:

Քանաքարա Քոչարյան

«Միասնություն» ՄԱԵԿ

Ճանապարհ բազում ելքերով

Գրականությունը գրողի և հասարակության միջև եղած հակասության, այդ հակասությունից ծնված ապրումի ենպիրիկ արտահայտությունն է: Ջեյմս Ջոյսի կարծիքով գրականության մեջ թույլ ենք տալիս պայմանականություններ, ըստ այդմ էլ նա գրականությունը համարում է արվեստի ցածր ձև: Ընդունելի է. եթե այդ պայմանակասությունները պատահական ու մտացածին լինեին: Ուրեմն տեսիլը դեռևս պոեզիա ու պոռոզա չէ: Կարևորը տեսիլի միջոցով վիճակի ապրումն է և, բնականաբար, վիճակի տպավորության հաղորդումը: Ռոբերտ Եսայանի գրական ստեղծագործական ուղին ոչ միայն ինքնահաղթահարման, այլև վիճակի տպավորությունների հաղթահարման ամբողջական անժիրություն է: Եւ ընթերցողին՝ հայտնի է հիմնականում «Չենակետեր», «Ծարաված հետքեր», «Տարածություն և հոգի», «Նժար», «Քառս և լույս», «Սիրո գիրք», «Չետագիծ», «Չիչառա-

կի ափ», «Ելք», «Երազի սահանքներ», «Անդրժամանակի հենարաններ» ժողովածուներով: Ռ. Եսայանը բազմաժանր հեղինակ է: Գրել է բանաստեղծություններ, պատմվածքներ, պոեմներ, սոնետներ և այլն:

Սոնետներում, հատկապես, նոր ու անսովոր են հոգեբանական, գեղագիտական իրադրությունները: Բանաստեղծը առանձին բառերևույթների նկատմամբ այնպիսի հետաքրքրություն ու համակրանք է տածում, որ այդպիսիք ընդարձակում են իրենց սովորական իմաստային սահմանները վերածվելով ընդգրկուն հասկացությունների բազմիմաստ սիմվոլների. «կարոտ», «երազ», «հոգեվարք», «վիհ», «սարսուռ», «հուշ», «սպասում», «տազնապ», «սահանք», «տառապանք», «պտտահողմ», «հայացք», «հենակետեր» և այլն: Օրինակ «Այդ ամունը չէ սոնետում, չնայած պոետական իր ներքին թախծոտ տրամադրությամբ, ամփոփիչ տողի հոգեվարքը /«Ես համբույրների ճերմակ հոգեվարք»/ ընկալվում է նաև գունափայլ մի ամբողջ աշխարհի իր բազմակերպ երանգներով ու ապրումների անսահմանությամբ: Իսկ ահա հակառակ երևույթն է տեղի ունենում «Յիշողության բեկորում» /«մայթի ստեղծների վրա փոշին նվազում է հոգեվարքը աստղիս»/: Այստեղ, ճիշտ է, հոգեվարքը եղբրական է, բայց մայթի ստեղծները մի ամտես, հոգեթով պայծառություն են ծառագում... փոշին, որ նվազում է աստղի հոգեվարքը, դրամատիկ լիցք է հաղորդում բանաստեղծության հոգեվիճակ-ապրումին:

Գրթեն ասել է օղից վերցված բանաստեղծությունը ես այլ ինչ են համարում, ուստի տրամաբանական է, որ բանաստեղծության համար ընդունվում է միայն մեկ սուբստանց ասելիքը, պատկերավորման միջոցները, գաղափարը... միախույսված որպես մի միանություն, բայց Ռ. Եսայանի պոեզիան այնքան հարուստ ու ինքնքրույթ է, որ ակամայից երեվակվում է երկրորդ սուբստանցի անհրաժեշտությունը, այսպես ասած, բանաստեղծական դուալիզմը: Առաջինը վերը նշվածը և երկրորդ բանաստեղծությունը, որպես գուտ կոլորիտ ուրույն բառապատկերներով, փոխաբերություններով, լուսավոր ու թախծոտ երանգներով, էնոցիոնալ մի աշխարհ /ուր բավական է թեկուզև մեկ անհարիր բառակապակցությունը կամ երկտողը/, որտեղ առանց գաղափարը որսալու հնարավոր է հանգիստ ապաստանել, լիանալ ու չձանձրանալ: Ասենք «սահանքներում անուրջի» կամ «մի տեղ ընդձանում ենք աստղեր սիրո թասից», «զգվանքի վրան», «հուշերի պարսը հիմա օրորում է երեկոն»... Աակայն պետք է նկատել, որ պոետը, հավատարիմ մնալով բառապատկերային իր սկզբունքին, հաճախ է անկուսակելի պատկերներ ստեղծում թողնելով այնպիսի տպավորու-

թուն, որ ասելիքը ներկայացված է նաև բառային հանդերձից դուրս. այս դեպքում արդեն բոլոր մտորումները առնչվում են անիմանալի խաղի բավիղներին: Օրինակ «պատերի երակ», «արցունքի բիթ», «անդորրի բարձ», «խղճի ուսեր», «վարսերի փոթորիկ», «վայրկյանների բողբոջներ», «կեղևաթափվող քայլեր», «տենդի գազաթներ» և այլն: Բայց դա չի նշանակում, որ Ռ. Եսայանը ինչ-որ տեղ նաև բանաստեղծական ներշնչումների հորինաբանող է: Նա կյանքի վկան է և իր վկայությունն արդեն բանաստեղծություն է, շոշափում ու պոետական վերապրում:

Պոեմը հեղինակի նախասիրած բանաստեղծական կառույցներից է: Վերջինս նախևառաջ վկայում է հեղինակի լայն կտավի վրա քնարական պատումներ ներկայացնելու ունակությունը: Գրքում տեղ գտած «խռովք» և «ճակատագրի լուսանցքներում» պոեմները մեկը մյուսի տրամաբանական շարունակությունն են: «Խռովքը» արծագանքում է Ղարաբաղյան շարժման խմորումների ճակատագրական հրադարձություններին արտահայտելով հեղինակի խռովքը քաղաքական որոշ երևույթների նկատմամբ. «Օրորոցը կուրանում է աչքի մման», «գոյության զանգերը քիչ է մնում կորցնեն իրենց հիշողության վերջին լեզվակները», վերջապես սոցիալիզմի կաղապարը/«կարմիր ծաղրը»/ մի անտարբեր լուծյամբ հոշոտում է մարդկանց հոգիները: Ի՞նչ անել, մի՞թե հնարավոր է անտարբեր անցնել, երբ մի ողջ ժողովրդի ճակատագիր օրորվում է կրծանման անդունդից կախված: Բանաստեղծի տազնապները խորանում են, և նա դիմում է ժողովրդին.

Յիմա՞ էլ դու պիտի լռես

Ու չհամես Սվարայրի գոռ պատյանից

Ամբակացայտ փոշիներից սրված թուրդ...

Մանավանդ, որ բազմիցս արդեն հաղթահարել ենք այդ սև անդունդը: Պոեմում կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում նաև Մեծ եղեռնի թեման: Պատմության բառուղիներում հուշարձանված ժողովրդի ցավն ու տառապանքը պոետը յուրովի է ապրում, զայրութով ու սրտի կակիծով լսում «կեռ թերի պողպատառխ շառաչյունը», որոնք հատեցին քանի-քանի կյանքի երակներ.

Կեռ թերը պողպատառխ շառաչյունով

Պատյաններն են լքում իրենց, ինչպես օձը

Մաշկը իր հին: Եվ խրվելով անմեղ սրտեր

Թե՛ն հագնում: Նրանց իրձն են ճեղքում նաև

Ու դուրս հանվում, որպես կարմիր

կիսալուսին,

Որի ծայրին պսպղում է տեճն ապրելու...

Ի՞նչ արած, ճակատագիրն արդեն կատարվել է, ու բաց են լուսանցքները, որտեղ և պոետը գրում է իր կրակված սրտի երգերը: Հաջորդ պոեմում հեղինակը խոսում է հենց այդ լուսանցքների մարդ-անհատի ինքնավորումնան ճանապարհի մասին, որը ներկայացված է տառապանքի հետ ներխուսված որպես մի կուռ կառուցվածք, թեև հավերժական շարժման մեջ է ակերսիվում մշտաբորբոք թեմանել բնական է, որ քննողն ու դատողը «խավարի այդ մասնիկները», հեղինակը համեմատում է լուկ սրի ու պատյանի հետ.

Արդ քննողն անգամ և դատողը մեծ
Շարժվելով դեպի խորքը իրերի
Դեռ մակերեսի փառը չհատած՝
Ետ է շարտվում ահից խորքերի
.....
Ետ է ընկրկում-սուր լինի ասես

Մի սուր ետ բաշած իր իսկ պատյանից:

Ու, այսպես, լքված, միայնակ, կարոտների ու իղծերի մի տնանկ ամբոխ պարզապես առաջանում է երազների հրե սյուներին խաչված:

Պոեմը ազգի գոյության իմաստավորումն է անկախ ամեն ինչից:

Թեմատիկ առումով ավելի լայն են «Հաղորդության շղթա» պոեմի շրջանակները: Վերջինս պոետի 1990-2001 թթ. մտորումների, հույզերի ու տրամաբանությունների արձագանքն է, անցած ճանապարհը, որը սերտ կապված է իր ժողովրդի ապրումների մայրուղուն, ու թվում է, եթե ամեն ինչ պիտի հուշ դառնար ու պատմություն, ապա հենց այդ հուշի ու պատմության միջից հնչեց «Հաղորդության շղթան»:

Պոեմում հեղինակը մերթ դիմում է պատմությանը, մերթ վերակենդանացնում նախնյաց հիշատակները, երբեմն թափառում հալածական հայի հետ /այստեղ անգամ մայիրյան որբերի ծիչն է լսելի/, հաճախ նայում օրվա կյանքին, մեղքի պտույտում սկավառակվող մարդուն, մերթ հասնում հայրենի գյուղը, գրուցում հողաբույր մարդկանց հետ, մերթ խառնվում մանուկներին ու մանկանում նրանց հետ... ու այս ամենը սիրո չնաշխարհիկ կամարի տակ:

Պոեմի ելակետը երեզանքի հատակն է, որտեղ պոետը պառկած մտորում է. իսկ շուրջը մահ է, դիակներ, սրատված երազներ... կատարյալ դանթեական առասպել.

Շուրջս ոսկորներ
Պարկուճների խղճի, որոնց լույսն ի վեր

ասես տանում է թագն արեգակի...

Պոեմն ինքնակենսագրական բնույթ է կրում: Եվ չնայած ցավալի, բայց բնական է, որ գրողի կյանքի նախորդ տարիների գումարը իր մեջ պարունակում է վիշտ ու տառապանքի, խտացված ցավի, գոյատևման ճիգերի, ողբերգության, անոթի և գայրույթի, ընթուստացման, սիրելիների կորուստի բազում գումարելիներ. «Հայրենի քաղաքի փողոցներում արդեն պտտվում են ամենածանր մեքենաները», «մանկության ճանապարհների երակներն են լողում արյան ծովի վրա», «լուսից ծուխ է ելնում», «ճակատագիրը մանկան ճիչերով դազաղներ է մեխում».

Ի՞նչ տխուր է,
Երբ վառվում է ծխախոտը,
Երբ ներքաշում ես անհագ ցավի ծուխը,
Եվ մոխիրը թափում թարթիչներին օրվա...

Օղից պատերազմի հոտ է փչում:

Այնուհետև պոետը տալիս է պարետային ժամանակների «երագողի» կերպարը: Ժամանակներ, երբ դատուկյան սարսափն էր տեր ու տիրակալը, և «ի՞նչ հաճելի կր բազմած» էրգիստենցիոնալ տազնապը... հեղինակը գրում է.

Եվ Ոգին է թափարակում ամենօրյա
դիպվածի,
Շունչն է հատվում երգերի և տապանաբար է
դառնում
Քո շրթունքը, երագո՛ղ, երբ այն պարզում ես
լուսի
Խայտանքներին ընդառաջ... միտքն է
դարձյալ գլխատվում
Շեղբով հոսող ավազի:

Այստեղ հոսող ավազը համեմատվում է դահիճի հետ, որին, սակայն, հակադրվում է զինվորը, որպես իմաստության, քաջության, ուժեղ անհատականության մարմնացում, որը մշտապես գտնվում է ապագայի դեմ ունդինան, մահվան դեմքի առջև, իր գործողությունների համար պատասխանատվության իրավիճակում, և որին էլ վերապահված է փրկության ու ազատության առիավատչյան.

Բայց ճամփաս հույս է կծկում ու երագ
Հատու քայլով զինվորի,
Եվ պատուհանն է բացվում,

Ուր իմ մահն է բացակա...

Քնարական հերոսը մենակ է իր խոհերի ու ապրումների առանցքում: Շուրջը համատարած անտարբերություն է, կուռքերն են փչել աշխարհի պատվանդաններից, նույնիսկ լուրջություն է այստեղ գլխատվում, մինչդեռ դարն էլ արծազանքելու ցանկություն չունի: Ու՞մ դիմել, ի՞նչ անել, երբ տվայտանքը հազար թելերով գորղյան հանգույցներ է հիմնում, «երբ աշխարհը դիմակի պես ընկնում է ամայի պատվանդանի ոտքերի տակ»: Անորոշությունը պարուրել է պոետին լինել թե չլինել այն պայմաններում, երբ և՛ սարսափելի է, և՛ ծանծրալի, և՛ անհեթեթ: Ահա այստեղից էլ բարձրանում է կյանքի և մահվան եսայանական փիլիսոփայությունը: Ունայնությունը հաղթահարելու հնար է պահի ապրումը, քաոսի էյդոզը սառեցնելու գրավական մեկ անգամ ևս խորհելը, խավարից դուրս գալու ելք մահ հիշողությունը: Ու պոետը վերապրում է իր մանկությունը, պարզապես, ուրիշ երեխայի մեջ: Մանկություն, որն այնքան նման է «գլխատված թռչնի», և որի թևերն են իջնում պոետի հուշերի վրա, վերհանելու վերջինիս կարոտների տիեզերական լույսը:

Պոետը ձեռքը պարզելով մանկությանը, անցնելով միամտության ու երանության հորիզոններից անդին, վերապրելով բազում տառապանքներ, ավերված ու դատարկ տան ողբերգություն, չի ձգտել բավարարվել ինքնասփոփման տարրերով, միանալ ցավի մեջ ապրողներին, այլ ընդգծել յուրօրինակ ելք, նոր կյանքի շեմ, որտեղ էականը ստեղծագործական պոռթկումն է, արարումը, անընդհատ որակական փոփոխությունների հոսքը, տևողությունն ու անցավորությունը... մի խոսքով կյանքը տիեզերական պլանով:

Գազաթն իմ լեռան ոչ թե փառքի հանգած

կրակ է մի ունայն,

Այլ ծնվողի ճիչ, որով օղակվում է տիեզերքի

հաղորդության շղթան...

Ռոբերտ Եսայանը մտածողության բազմաշերտությամբ, իր պոեզիայի ժանրային առանձնահատկություններով, բանաստեղծական նորարարությամբ միանգամայն ինքնատիպ է և հենց ինքնատիպությամբ էլ կարողացավ կայանալ որպես ժամանակաշրջանի նոր մտածող-բանաստեղծ:

Ֆորմատ 84x60/8, ծավալը՝ 10.5 տպագրական մամուլ,
տպաքանակը՝ 300, թուղթ՝ օֆսեթ:
Տպագրությունը՝ «ՊՈԼԻԳՐԱՖ» ՓԲԸ
Ստեփանակերտ, Վ.Մամիկոնյանի փող., 21,
հեռ 4-89-96, 4-89-97, 4-89-98,

